

Sosyal Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme¹

Kahraman KALYONCU²

Aksaray Üniversitesi

Özet

Neden bazı ekonomiler diğerlerine göre daha zengin ya da fakir olduğu konusu piyasa başarısızlığından kaynaklı Sosyal girişimcilik ile de yakından ilgili olduğu kanaatindeyiz. Üçüncü sektör olarak da değerlendirilen bu alan, varlığını toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında kamu ve özel sektörünün eksik bıraktığı alanlara yani bir noktada piyasa başarısızlığına borçludur. Bu çalışma sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi sezgisel olarak gösterebilmek için Dünya Bankasının (2009) ekonomik coğrafya ile ilgili bir gösterimiyle The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (thevoice of socialinnovation) tarafından “Outstanding Social Entrepreneurs” un örnekleri arasında bir ilişki kurmaya çalışmaktadır. Bu iki görsellikten çıkardığımız sonuç ilişkinin pozitif olmadığı yönündedir

Anahtar Kelimeler

Sosyal Girişimcilik, Ekonomik Büyüme, Piyasa Başarısızlığı

A Short Evaluation For The Interaction Between Social Entrepreneurship And Economic Growth

Abstract

Why some economies are richer or poor than others is related to Social entrepreneurship, caused by market failure. , valued as third sector, it has its roots from the market failure of public and private sectors' in ability to provide needs of the society. In this study in order to show the social entrepreneurship and economic growth interaction by intuitively, we use World Bank's (2009) report for Economic Geography figure and The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (the voice of social innovation)'s figure for “Outstanding Social Entrepreneurs”. Therefore, we conclude that there is no positive interaction.

Key Word

Social Entrepreneurship, Economic Growth, Market Failure

---

¹Bu çalışma UNİKOP sempozyumu (2015) ve II.Girişimcilik sempozyumu (2015) larının bildiri kitapçıklarında iki farklı versiyon olarak basılmış olup, revize edilerek gönderilmiştir.

²Doç.Dr., İktisat Bölümü, kalyunc@aksaray.edu.tr

Giriş

Ülkeler fiziki, beşeri ve doğal sermayeleri benzer olmasına rağmen farklı bölgelerin farklı büyüme oranlarına sahip olmasının sebebi nedir ve uygulanan ekonomi politikaları aynı iken bazı bölgelerin kalkınmasının yanında bazı bölgelerin geri kalması nedendir gibi sorular ülkeler arasındaki refah farkını anlamaya yönelik gayretlerdir. Bu konu dünya’da olduğu gibi ülkemizde de tartışılmaya devam etmektedir. Genel olarak kalkınmış ülkeler bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi üzerine çalışırken; gelişmekte olan ülkeler ise hem ulusal kalkınmalarını hızlandırmaya hem de bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltılmaya çalışmaktadırlar.

Bu konuda bir kısım araştırmacılar ve politika üreticiler, bölgeler arası gelişmişlik farkının altında yatan sebepleri öncelikli olarak fiziki sermaye yetersizliği ile ilişkilendirirken ve sorunun çözümü olarak da kamu kaynaklarının doğrudan ya da dolaylı yollarla geri kalmış bölgelere aktarılması gerektiğini öne sürmektedirler. Fiziksel sermaye aktarımına dayalı bu modellerden istenilen sonuç alınamamış olması ile 1960’lı yıllardan sonra kalkınmada beşeri sermaye konusu gündeme getirmiştir. Ancak bunun da yetersiz olması toplumsal yapıların gündeme alınmasına sebep olmuş ve 1980’li yıllardan sonra kalkınma kavramında gelişmelere ve daha geniş perspektiflerde tartışılır olmuştur. Sosyal girişimcilik de bu geniş perspektif içinde değerlendirilebilecek konulardan olmuştur.

Sosyal girişimcilik yani üçüncü sektör olarak değerlendirilen bu alan varlığını toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında kamu ve özel sektörün eksik bıraktığı alanlara yani bir noktada piyasa başarısızlığına borçludur. Literatürde net olarak ifade edilmese de hane halklarının eksik bıraktığı alanda da yani organizasyonunda olduğu da söylenebilir. Üç temel problemden kaynak bulan tam rekabet dışı şartlara “piyasa başarısızlığı” (az bulunurluk gücü, bilgi eksikliği ve üçüncü kişiler üzerinde yan etkisi olan kararlar ki ekonomistler yan etkiye “dışsallık” derler çünkü orijinal kararın dışındadır) deriz. Nedeni ne olursa olsun ister az bulunurluk gücü, ister bilgi eksikliği,

isterse dışsallık olsun, ekonomi, ideal “doğruların dünyasına” uymakla başarısız olunca, toplumlar çözümlerini bu ideal dışında bulmaya çalışırlar.

İdeal dünyanın söz konusu olmadığı durumda sürekli artan toplumsal ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilmesi için gerek duyulan çözümler, sosyal girişimciliği zorunlu kılmaktadır (Sarıkaya, 2010). Ancak bu hemen bir anda olmamış, uzun zaman almış ve kesikli değişimlerle dönüşüm süreci gelişmiştir. Bunu şöyle ifade etmek anlaşılmalı daha doğru olacaktır diye düşünüyoruz: eski dönemdeki çalışan besteler yeniden yorumlanabildiği gibi değişen hayat şartlarında yeni besteler de yer almaya başlamış ve bu eski ve yenilerin performansının sunumu, yeri ve zamanından dolayı da yeni bir orkestra yapılmasına neden olmuştur. Özü itibari ile bestede değişme olmasada tüm parçaların büründüğü çerçeve değişmiş, parçaların önem dereceleri ve konuları değişmiş, ışık değişmiş, paydaşlar değişmiştir. Tüm bunlar da yeni bir yönetim gerektirmektedir.

Çalışmamızın takip eden kısmında kalkınma, büyüme ve sosyal girişimcilik ya da üçüncü sektörün gelişimi üzerinde durulacak. Sonuç kısmından önce örnek uygulamalar ve büyüme perspektifinde görsel değerlendirmede bulunulacaktır ve son kısımda da sonuç ifade edilecektir.

Kalkınma, Büyüme ve Sosyal Girişimcilik ya da Üçüncü Sektörün Gelişimi

Bulutay (1995) toplumların topyekûn bir atılımı olan kalkınma sürecinin yalnızca iktisadi verilere dayanılarak, tarihsel, siyasal, toplumsal etkenler göz ardı edilerek açıklanamayacağını ve gelişme arzusu ve bilinci ile oluşan elverişli ortam sağlanamazsa kalkınmanın olamayacağını ifade etmiştir. Bu ortamda gerçekleşen nitelikli insanlarla, karşılıklı sağlıklı ilişkilerle, her an yeni bir kişilikle ortaya çıkan ağ şeklinde oluşumlarla, büyük dışsallıklarla, artan getirilerin kalkınmada temel öğeler olduğunu, sürekli öğrenmeyle, çevreye ve koşullara sürekli uyumla, sürekli yenilik yaratmayla doğal bir sürecin işleyeceğini ve kalkınmanın gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. Tüm bunların yanında, iktisat kuramının durağan denge anlayışının geçeriz olduğunu ki aslında sürekli değişiklik,

sürekli dengesizlik, sürekli yeniliğin kalkınmanın normal yolu olduğunu vurgulamıştır.

Ülkelerin üretim ve yaratma becerilerinin yukarıda da ifade edildiği üzere iyi işleyen bir toplumsal yapıda insanın, bilgiyle donatılmış, üzerine yatırım yapılmış insanın, kalkınma ve büyüme çabalarına dayanmaktadır. Kalkınma nitelikli insan ile nitelikli sermaye ilişki ve etkileşimleri (organizasyonu, nitelikli toplumsal yapı) bir ülkenin üretim gücüne dayanmaktadır. Burada önemle vurgulanmak istenen bu üretim gücünün veri olmadığı, kalkınma ve büyümede ülkelerin sahip oldukları doğal kaynakları ve donanımları değil, yaratıcı güçleri ve fikirleri ön plandadır. Bunun anlamı ülkelerin yetkin insan ve üstün verimli sermaye yaratabilmelerine bağlı olarak kalkınabileceğidir. Porter (2011) ülkelerin özellikle faktör yaratma konusunda iyi oldukları sektörlerde başarı gösterdiklerini ve rekabet üstünlüklerinin ilk olarak uzmanlaşmış faktörler yaratan ve onları sürekli olarak geliştiren kurumlarla oluştuğunu ifade eder. Ayrıca, Japonlar için yaptığı bir değerlendirmede, Japonların faktör olumsuzluklarını rekabet üstünlüğüne çevirdiklerini ifade etmektedir. Faktör olumsuzluklarının aslında işlem maliyetlerinde rekabet edememe olarak ta düşünebiliriz.

Kısaca kalkınma için faktör olumsuzluklarının nasıl rekabet üstünlüğü yaratacağına dayalı olduğunu ifade edilebilir ki toplumun yeniden organizasyonu da denebilir ki sosyal girişimciliğin bir boyutu da bu temeldedir. Toplumsal organizasyon işlem maliyetini de etkileyen bir unsurdur. İşlem maliyetlerinin önceki durumlarına göre daha da etkinleştirilmesi bu faktör olumsuzluklarını rekabet üstünlüğüne dönüştürebilmektedir. İşlem maliyetlerinin düşürülebilmesi, beşeri sermayenin daha da etkinleştirilebilmesi, kurumların daha etkin çalışması ve buna bağlı olarak kamunun sağlayacağı hizmetlerin sunumundaki maliyetlerin azaltılabilmesi ve tüm bunların sonucunda ülkenin toplam hâsılasının olumlu etkileneneği beklenmektedir.

Bu yaratıcı insanların oluşturduğu ekonomilerde kurumlar, firmalar vardır ve bunlarda işlem maliyetleri ile ilintilidir. Bu kurumlar ve firmaların bazı alanlarda egemenliğe dönüşen ve büyük ağırlıkları

olduğu bilinen bir durumdur ve bunları da kusursuz işleyen fiyat mekanizması ile de izah edemeyiz. Dolayısıyla da firmalara başvurulmasının sebebi işlem maliyetleridir ki kurumlar ve firmalar bahse konu fiyat mekanizmasının yerini almaktadırlar. Böylecebu işlem maliyetleri bir toplayıcı ve düzenleyici gücün ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Ancak bu ihtiyaç hemen cevap bulabilen bir durum olmamakta, özel bir insan tipine ihtiyaç duymaktadır. Kısaca, firmada bir toplayıcı, düzenleyici güç olarak girişimciye gereksinim duyulmaktadır ve böylece fiyat mekanizması dediğimiz olgunun yerini bu girişimci almaktadır. Say'ın ifadesi ile kaynağın getirisinin düşük olduğu bir konumdan daha yüksek bir getirisi olan bir başka konuma getirebilen kişiler olarak girişimcilik türlerinden biri olarak sosyal girişimcilikte işlem maliyetlerinden hayat bulmaktadır.

Her zaman olduğu gibi fırsatları ve farklılıkları ortaya çıkaracak girişimcinin bilgi ile bezenmiş olması gereklidir. Çünkü bilginin bir temel özelliği onun birikimli niteliğine haiz olmasıdır. Diğer bir önemli nokta kişilerin bilgilerini tekellerinde tutmada karşılaştıkları güçlüklerdir. Neticede de, bilginin toplumsal yararı bireysel yararını aşmaktadır. Ancak, bilgi kullanılmayı bekleyen bir maden cevheri stoku özelliğini taşımamaktadır ve çok sayıda heterojen bilgi öğelerinden oluşan ve sürekli değişim içinde bulunan bir bütünü ifade etmektedir. Belirli bir zamanda, belirli amaçlar için onun ancak küçük bir kısmı yararlıdır. Bu yararlı bilgiyi elde etmek ve amaçlara uyarlayabilmek için çaba harcamak, kaynak tahsis etmek gerekir çünkü büyüme ve gelişme iktisadında teknoloji kavramının özel bir anlamı vardır: teknoloji, üretim sürecinde, girdilerin çıktıya dönüşme sürecidir (bu toplumsal yapıya da bir vurgudur aynı zamanda). Toplumlara yapısı bu süreci kısa veya uzun hale getirebilir ki doğrudan işlem maliyetini etkilemektedir. Bu süreç aynı zaman da ekonomilerin işlem maliyeti rekabetidir.

Bu yararlı bilgi ile bezendiği varsayılan girişimcinin yani iktisadi ajanın yalnızca amaçlarının olmasının iktisadi faaliyetlerin gerçekleşmesi için yetmediğini ve bu amaçları elde etmenin doğru yollarını da bilmeleri gerekmekte ve bilgide bunun için gereklidir (D. C. North, 1994). Çağla ve Keyder (2007) yoksul

ajanların çeşitli yetilerden mahrum oldukları ve bir kısım yetilere sahip olurken başkalarından mahrum olduğunu ve ehliyet sıkıntısının yaşandığını ifade etmişlerdir. Doğal olarak ajanlar başlangıçta yanlış yolda olsalar dahi, elde ettikleri bilgiler sayesinde yani geri beslenme süreci ile hatalarını düzeltirler, yanlışlıkları düzeltirler ya da ondan yararlananlar “arbitraj” etkinlikleri ile başlangıçtaki hatalı modelleri düzeltirler, sapmalı davranışları cezalandırırlar, ayakta kalanları ise doğru modellere yönelmesini sağlarlar. Dolayısıyla da ehliyet sahibi olmak bir araştırma ve netice birikim yani maliyet gerektirmektedir.

Sen (1983) daha önce bahsettiğimiz yeti ve ehliyet kavramını gündemimize taşıyan kişi olarak ehliyet kavramının gelir dışı unsurlarla da ilintili olduğunu ifade eder. Şöyle vurgulamaktadır: “Sıtmadan bağımsız bir ortamda yaşama ehliyeti gelirle satın alınabilecek bir şey değildir” (Sen, 1983; Çağla ve Keyder, 2007). Sen (1983) de “... tamamen ekonomik meselelere bağlı olan ehliyetler bile... ekonominin dar sınırlarının ötesine geçmenizi gerektirebilir” demiştir (aktaran Çağla ve Keyder, 2007). Dolayısıyla toplumsal yapının önemini ortaya koymaktadır. Şöyle ki bireyleri incelerken onların neşet ettiği ortamları da bilmek önemlidir çünkü iktisadi ajanların yaşadığı alanların aynı ya da benzer olması varsayımdır. Ancak, aslında önemli olanın toplumsal değişkenlerin, ekonomilerin incelenmesinde esas oluşturduklarını, özellikle bilgi, teknoloji ve enformasyonun toplumsal ağırlıklı olduğunu vurgulamakta da fayda vardır.

Tüm bu bahsedilen toplumsal unsurlar işlem maliyeti ile yakından ilgilidir: bir iş yeri açmak için kaç aşamadan geçildiği farklı farklı yerlerde farklı farklı işler için toplumlar arasında fark yaratmakta mıdır sorusunu gündeme getirir. Ayrıca, genel rekabetçi dengede bireylerin ön planda olmasına rağmen, bireylerin ön plana çıkardığı bu olayda bile birey olmayan bir öge vardır: fiyatlar. Fiyatlar piyasalar denilen toplumsal kurumlarca belirlenir. Ayrıca zevkleri belirleyen toplum olabilir, beklentiler başkalarının etkilenir, firmalar birey değil örgütlerdir ki kurumsal olarak giymek zorunda olunan üniformalar gibi etkileyebildiği gibi de etkilenebilir.

Sonuç itibari ile yeti mahrumiyetinin sonuçları yalnızca gelirin, kamu sağlık veya eğitim hizmetinin, emekli maaşlarının veya sosyal yardımın yetersizliği değil suçtan korunmanın yokluğunu, eşitsiz yasal muameleleri, siyasi baskıların da içerir. Kısaca ehliyet olgusu ile ilintili olan bir dizi özgür sorunsalları ortaya çıkmakta ve birbirinden farklı olan bireylere sunulan benzer fırsatlar eşit sonuçlar yaratmamaktadır da (Çağla ve Keyder, 2007).

Neticede yukarıda çok genelde olsa bir çerçeve çizmeye çalıştığımız bir ekosistem içinde girişimciler faaliyetlerini gerçekleştirir. Diğer girişimcilik alanlarında da olduğu gibi sosyal girişimcilikte bir ekosistem içindedir, diğer girişimcilerinde içinde bulunduğu bu ekosistemde kendine özgü bir alan vardır ve her bir girişimcilik bu ekosistem içindeki özel alanlarında hareket ederler ve bu öznel alan diğer girişimcilik öznel alanlarıyla rekabet halinde olabileceği gibi tamamlayıcıda olabilirler.

Dolayısıyla da, bazı kriterlere dikkat etmek başarılı olmak için önemli olacaktır. Örneğin, sosyal girişimciliği geliştirmek için kavramın uzun soluklu etkileri olmasına özen gösterilmesi, uygulamada bilgilerin ve yaşayan bir toplumun inşası ekosistemin güçlenmesi de, alanın geliştirilmesi için daha fazla kaynağın cezp edilmesi de ve Ekosistemin ve alanın güçlendirilmesinde ayrıca işbirliğine dayalı, katalizör özellikli ve stratejik olunması da önemlidir. Bu gibi unsurlarla sosyal problemlerle ilgilenerek sosyal girişimciliği güçlendirerek daha fazla etki yaratabilecektir.

Şu ana kadar değindiklerimizi kısaca toparlarsak, sorunumuzun kaynağı işlem maliyetlerinde yani ölçek ekonomilerinde ve dışsallıklarda ve bunların nasıl içselleştirileceği konusunda yatmaktadır. Yani hukuksal bir sürecide kapsamaktadır. Ayrıca, piyasa mekanizmasına dâhil olmamış kesimleri dâhil etmenin yaratacağı sonuçları hesaplamak ne derece mümkündür için bir model yaklaşımla hazır olmak gereklidir. Örneğin, ABD’deki “Amiş” topluluğunun kendi başlarına bir topluluk olarak yaşamaları gibi ülkemizdeki kadın nüfusunun ev hanımlığından iş hayatına entegre edilmesinin yaratacağı katkı ve maliyetleri ne olacaktır ve en azından tahmini

cevaplamak için verileri sağlamanın maliyeti nedir gibi. Otopark mafyası gibi konularda eklenerek liste uzatılabilir. O zaman sorunlarımızdan birisini şöyle ifade etmekte faydalı olabilir: toplumsal gelişimimiz için piyasa mekanizmasına hali hazırda dahil olmuş ve aksak işleyen bir konuyu tespit edip bu aksaklıkları mı gidermeli ya da entegre olmamış entegre etmek mi daha önemli?

İşlem maliyetleri temelinde mülkiyet hakları, sözleşmeler ve ticari yasaların hepsi her ne kadar bir pazar ekonomisinin temelini oluştursalar da bu tip kurumlar ve yasal düzenlemeler güvenle birleşirse işlem maliyetleri ancak ekonomik olabilmektedirler. Başarının yolu ise yüksek sosyal sermayeden yani bir toplum ya da devlet, sosyal sermaye konusunda sağlam bir aşama kaydedebilirse ekonomik anlamda da yüksek bir ilerleme kaydedecektir. Çalışmamızda takip eden bölümde sosyal girişimcilik ya da üçüncü sektörün geçirdiği evrelerden bahsedilerek şu anki ortama gelişinden bahsedilecektir.

Sosyal Girişimcilik ya da Üçüncü Sektörün Gelişme Süreci

Sosyal girişimcilik konusu ele alınış açısına göre farklı şekilde tanımlansa da en kısa şekliyle ortak işbirliğini mümkün kılan normlar ve ağlar şeklinde ifade edilebilir. Genel olarak sosyal girişimcilik tanımlanmasında ağırlıklı olarak bireyler arası ve kurumlara duyulan güven, bölgesel kalkınma paydaşları arasındaki ilişkiler ağı ve bunun etkinliği, ortak normlar, işbirliği, karşılıklılık ve ortak hedeflere ulaşma, sosyal hayata katılım gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Kısaca, eğitimin, bilginin kalitesi ve üretkenliği, rekabet edebilirlik ve bilgi ve bilginin rekabet edebilirliği gibi çeşitli konuları kapsayan yeni bir iktisat teorisi, yeni bir bütünleştirici güce duyulan ihtiyacın nasıl bir örgütlenmeyle çözüleceği gibi konular gündemin önemli konularıdır. Bu konular üzerine sosyologlar, politik bilimciler ve iktisatçılar, eğitimciler, firma yöneticileri, politikacılar, gönüllü kuruluşların liderleri, hatta ve hatta anne ve babalar bu konulara bir şekilde paydaş olurlar ve bu görevlerin iyi bir şekilde ifa edilmesi için çalışırlar. Bu çalışma toplumdan topluma, kitleden kitleye

farklı olacağından işlem süreci ve maliyeti farklılık arz edeceği de aşikardır yani tek bir cevap bulmak mümkün değildir.

Sosyal girişimcilik yani üçüncü sektör varlığını toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında diğer sektörler olan kamu ve özel sektörün eksik bıraktığı alanlara yani bir noktada piyasa başarısızlığına borçludur. Baş aktörü de hane halkı gibi görünmektedir. Bu çerçevede sürekli artan toplumsal ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilmesi için gerek duyulan köklü çözümler sosyal girişimciliğin var olma sebebidir. Bu nedenle sosyal girişimcilik ya da üçüncü sektör sürekli olarak gerek kavramsal gerekse uygulamada bir değişimi ve dönüşümü zorunlu kılmaktadır (Sarıkaya, 2010). Ancak bu dönüşüm hemen bir anda olmamıştır, uzun zamanlar ve kesikli değişimlerle dönüşüm süreci gelişmektedir.

Drucker (2011) yirminci yüzyılın insanlık tarihinde en radikal sosyal dönüşümlerin yaşandığı bir yüzyıl olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzyıldaki bu radikal dönüşümlerin yaşandığı alan dünya nüfusunun beşte birini temsil etsede, yaşananlarla diğer beşte dördük kısım için serbest piyasa ekonomisi modelini ihraç etmiştir. Bu yüzyıldaki son on yıllık dönemdeki çalışma, işgücü, toplum ve politik yapı, dünyanın şahit olduğu her şeyden nitelik ve nicelik olarak farklı olduğu ifade edilmiştir. Daha önceki dönemlerde yaşanan küçük değişim ve gelişmelerin çok şiddetli krizlere neden olmasına rağmen bu yüzyıldaki yaşanan değişimin büyüklüğüne rağmen ender olarak kargaşalar olmuştur.

Birinci dünya savaşı öncesi en büyük sosyal grup köylüler iken (işgücü grubu ve nüfus büyüklüğü bakımından) ikinci büyük sosyal grup ev hizmetçileri idi. Bu iki grup yalnızca en büyük değil aynı zamanda en eski sosyal grubu oluşturan toplum kümeleriydi. Drucker'ın (2011) ifade ettiği bir diğer önemli sosyal olgu köleler tarihinde ve köylüler tarihinde ayaklanmalar görülürken, ev hizmetçilerinin örgütlenememiş olmaları sebebi ile böyle bir şey görülmemiştir. 1900'lü yıllarda mavi yakalı işçiler ortaya çıkmış, zaman içinde örgütlenmiş, yaygın bir iş güvencesine, emekliliğe, düzenli çalışma saatlerine, ücretli izine, kapsamlı işsizlik sigortasına ya

da yaşam boyu istihdam olanaklarına sahip olmuşlardır. Daha da önemlisi sendikalaşma yolu ile politik bir güç olmuşlardır.

Köylülerin ve ev hizmetçilerinin çalıştıkları yerlerden kopuşlarının en önemli sebebi sanayi sektöründeki gelişmeler sonucu çalışma saatleri gibi daha belirgin bir hayat standardı sağlanmasındandır. Her ne kadar sefalet yaşanan bir dönem olsada bu dönem daha önceki şartlardan daha iyi olduğunun göstergesi olarak da bu dönemdeki bebek ölümlerindeki düşüş gösterilmektedir (Drucker, 2011). Bu dönemde baskın unsur olan bu sanayi işçileri (mavi yakalı işçiler) şimdilerde ancak, gerilemekte olan bir yardımcı kuvvet olarak gözlenmekte ve yerini "bilgi işçileri" denen bir gruba terk etmektedir ve bu işçilerin çoğunluğu mavi yakalılarının en iyi kazandığı dönemdeki kadar iyi kazanmaktadırlar. Bu çalışanların iş yaşamı geleneksel olmayan bir çalışmadır ve bilgiye dayalıdır. Bu nedenle de mavi yakalılarının bu alana geçmesi hemen mümkün değildir. Önce bir değişim sürecine tabi olmak durumundadırlar ki işlem maliyeti gerektirmektedir. Hem bilgi hemde değer ve inançlarını revize etmek durumundadırlar kısaca mavi yakalılardan daha farklı bir çalışma şartları vardır.

Ancak Çağla ve Keyder (2007) önemli bir konuyu göz önüne getirmektedir. Ekonomik etkinliğin üçüncü aşamaya geçmesi yani sanayi sonrası toplumun, tasarım, pazarlama, finans veya danışmanlık gibi profesyonel hizmet sektörünün gelişmesi sonucu yeni istihdam alanlarının hizmetler sektöründe ortaya çıkmaya başladığını ifade etmiştir. Yanlış anlaşılma olmaması için pek çok ülkede çalışan insan sayısı açısından asıl büyümenin "eskinin köleliğinin modern eşdeğer olan işlerde, uşaklık, hizmetçilik, aşçılık, bahçıvanlık ve diğer ev işleri alanında görüldüğüne vurgu yapmışlardır. Ayrıca bu çalışma alanında önceden hane halkı tarafından yapılan işlerin (çamaşır, temizlik, tamirat, eğlence/boş zaman değerlendirme, beslenme) piyasa tarafından üstlenilmeye başladığını ifade etmişlerdir. Geçmişe dönüş bir başka şekilde kendini göstermiştir. Bununla bir külfeti söz konusudur. Şöyle ki; sanayi sektöründen kopuşları istihdam edecek alan olarak hane halkının yaptığı işlerin piyasaya devrettiği iş

alanında gerçekleşmiş olmasıdır. Buradaki iş alanının istikrarlı olmadığını kırılğan ve düşük ücretli bir iş alanı olduğunu ifade etmişlerdir. Kaygı verici bir kayıt dışılık kendini gösterir olmuştur. Beklide sosyal girişimcilik kavramının en çok beslendiği yer burası olmuştur.

Kentleşme olgusunun yoğunlaşması ise durumu daha vahim bir hale sokmaktadır. 1950 yılından bu güne kentler dünya nüfusunun 2/3 nü barındır hale gelmişler ve nüfusu bir milyon olan şehir sayısı 86 iken günümüzde ise en az 400'dür. Bu nüfus artışı varoşların büyümesine sebep olurken kayıtlı sanayi ekonomisi ile aynı yönde hareket etmemektedir. Kayıt dışılığın ve varoşların büyümesi bir dizi sorunları da bir arada getirmektedir. Ülkemizde de olduğu gibi birçok ülkede bu kesimin ulaşabildiği sağlık, eğitim ve standart belediye hizmetleri son derece sorunludur. Bu tür gelişmelerin temelinde üretim teknolojileri ve ekonomik örgütlenmenin yapısal değişimleri belli ölçüde pay sahibi olurken, var olan sosyal koruma mekanizmalarındaki geleneksel rollerdeki çözümler ve aile yapılarındaki değişimler de rol almıştır (Çağla ve Keyder, 2007).

Neticede mavi yakalı işçilerin öneminin azalması karşılaştırmalı emek üstünlüğüne güvenen ekonomileri hayal kırıklığına uğratmış ve ucuz işgücü rekabet unsuru olmaktan çıkma yoluna girmiştir. Günümüz karşılaştırmalı üstünlüklerinde bilginin uygulanması anahtar terim olarak kabul görmektedir. Yani, tam zamanında teslimat ve fiyat güdümü maliyet, toplam kalitede ya da yalın imalatta ve müşteri hizmetlerinde rekabet avantajı yatmaktadır. Dolayısıyla, bu yeni dönemde herkesin aynı işi yapmadığı ve hatta bir diğerinin ne yaptığını bilmediği toplumsal yapılarla karşı karşıya kalınacağı söylenebilir. Drucker (2011) bunun sadece bir sosyal dönüşüm olmanın ötesinde insanlık durumunda da bir değişim olduğunu ifade etmiştir. Mikrocerrahide olduğu gibi bilgi işçisinin işinin büyük bölümü yüksek düzeyde el becerisi ve el emeği gerektirir ki bu biçimsel eğitim ancak biçimsel okullar tarafından temin edilir. Bahse konu bu bilgiler çıraklıkla elde edilebilecek bir eğitim değildir ve mesleklere göre de bilginin türü ve miktarı çeşitlilik arz edecektir. Neticede, bu gelişmenin ilk sonucu, eğitimin

bilgi toplumunda merkez ve okulların ise anahtar kurumlar haline gelmesiyle sonuçlanacaktır. Pek tabii ki bilgi toplumunun eğitim ve okul yapıları geleneksel yapımızdan farklı olacaktır (Drucker, 2011).

Bilgi toplumunun bildiğimiz diğer toplumlardan çok daha rekabetçi olacağı beklenmektedir çünkü rekabet halinde olan bilginin kendisi değil onu kullanan beceridir. Yaratıcı fikirlerin en önemli özelliği, doğası gereği rekabetçi olmamasıdır. Bu rekabetçi olmama özelliği, ölçüğe göre artan getirinin varlığına işaret eder.

Bilginin performansa dayalı bir yapı arz etmesi ülkeler arasındaki rekabette ilgisiz ülkelere sorun olarak yansiyacaktır. Ayrıca bilgiden daha doğrusu çeşitlilik arz eden bilgilerden ne anlaşıldığı da burada önemlidir. Hatırlarsak bilgi kullanılmayı bekleyen bir maden cevheri stoku özelliğini taşımamaktadır ve çok sayıda heterojen bilgi öğelerinden oluşan ve sürekli değişim içinde bulunan bir bütünü ifade etmektedir. Belirli bir zamanda, belirli amaçlar için onun ancak küçük bir kısmı yararlıdır. Bu yararlı bilgiyi elde etmek ve amaçlara uyarlayabilmek için çaba harcamak, kaynak tahsis etmek gerekir.

Daha önceki toplumlarda işçiler neredeyse her işi yaparken, günümüzde artık bilgiler bir röntgen ya da laboratuvar teknisyenin ki gibi uygulamadaki uzmanlaşmış bilgileri ifade eder. Yani her zaman öznel ve her yerde kullanılamaz. Uygulamadaki bilgi ancak uzmanlaştığında etkilidir ve uzmanlaşma düzeyine göre de etkinliği artar. Bu nedenle de bilgi toplumunun sorunlarından biride bu farklı alanlarda uzmanlaşmış bilgilerin kendi öznel çalışma alanlarına nasıl dâhil edileceğini öğrenmeleri gerektiğidir. Bu da bilgi toplumunun işçilerinin ekip halinde çalışmasının gerekliliği ve bilgi toplumunun işçilerinin en azından bir örgütle dirsek temasında olması gerekliliği ki bu o örgütün çalışanı olmasalar dahi, mensubu olmaları anlamına gelir.

Günümüz şartlarında bilgi işçileri sürekli şekilde etkin çalışabilmeleri için örgütlenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Uzmanlaşmış bilginin kendi başına

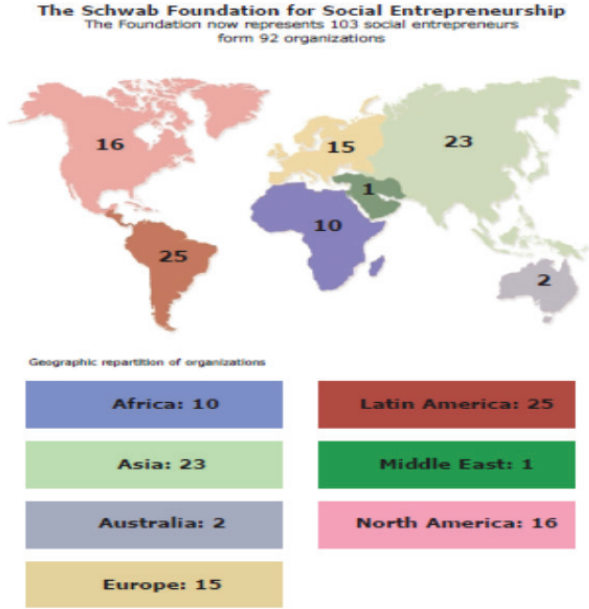
performans gösterememektedir. Dolayısıyla, bilgi toplumunun performansı bireysel bir ürün değil bir örgüt ürünüdür. Bu nedenle de toplumsal görevlerin kimler tarafından üstlenileceğini yani işlem maliyetine kimler katlanacak ve kimler işlem maliyeti yaratacağı konusu da kendini göstermektedir. Eskiden yerel topluluklar ve aileler tarafından birçok sorumluluk karşılanıyor iken, bugün insanların daha mobil olması sebebi ile bugün bu mümkün görünmemektedir. Kaldı ki bu da bilgi toplumunun özüdür. Bilgi toplumunda yaşanan yer, yapılan iş ve aidiyet bağlamında mobil olmayı gerektirmektedir. Bu da sosyal sorunların ve görevlerin daha yoğun olacağı anlamına gelmektedir (Drucker, 2011). Toplumsal görevlere kim sahip çıkacak sorusuna üçüncü sektör ya da sosyal girişimcilik yani "toplumsal sektör" olduğunu ifade etmiştir. Bu sektör kurumlarının önceliğinin insanı değiştirme amacı olması gerektiği üzerine vurgu yapmıştır. Yani bu kurumların görevi insan sağlığı oluşturmaktır diye ifade edilebilir. Drucker'a (2011) göre toplumsal sektörün kuruluşları devletin partnerleri haline gelecektir.

Anahtar ekonomik kaynak bilgi olunca çoğulculuğun daha çok ekonomik olmayan değerler çerçevesinde -çevrecilik, yaşama hakkı, kadının kendi bedenini kontrol edebilme ve kürtaj hakkı gibi- sürmektedir ki tüm bunlar ekonomik değil ahlakidir. Neticede devlet hangi görevleri bu örgütlere devredecektir ve sadece kendisinin yapacağı görevler nelerdir sorusu cevap arayacaktır. Yani, kamu program ve faaliyetlerinin her birinin hangi amaca hizmet ettiğini ortaya çıkarmak, beklenen sonuçlarını ortaya koymak, yerele mi yoksa merkezden mi görevler daha etkin ifa edilebileceğini tasnifleyebilmek ve de devletin etkin olarak yapamadığı ve yapamayacağı şeyleri değerli bir şekilde yapabilmeyen ya da yaptırabilmenin yollarını da tanımlamak gerekecektir. Bu cevaplar pek tabii ki tasnif edilen görevlerin nasıl finanse edileceğini de ifade etmek durumundadır.

Finansman işin içine girince görevler arasındaki öncelikler konuları devreye girmektedir. Öncelikli görevler nelerdir dediğimizde aslında bir şekilde toplumun yani devletin, özel sektörün ve hane halklarının rollerinin yeniden tanımlanması konusu olduğu gündeme gelmektedir.

Örnek Uygulamalarla İlgili Kısa Bir Değerlendirme

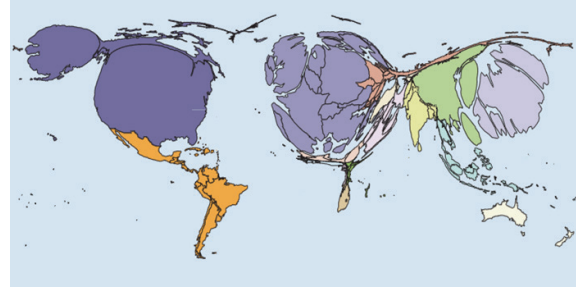
Tüm bu çerçeve çalışmalarının ifade edilmesinden sonra ekonomik büyüme ve sosyal girişimcilik gör-selleştirilmiş örnek uygulamaları buraya yansıtmayı uygun gördük.

Şekil 1: Bir Kısım Örnekleme Dağılımının Gösterimi (kaynak: The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (thevoice of social innovation) tarafından "Outstanding Social Entrepreneurs")

The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (the voice of social innovation) tarafından "Outstanding Social Entrepreneurs" den sosyal girişimciliğin dünya üzerinde nasıl yayıldığı ile ilgili harita ile Dünya Bankasının (2009) yılında yayınladığı "Ekonomik Coğrafya" çalışmalarındaki bir haritayı karşılaştırarak bir sonuç ortaya koymaya çalışacağız. Dünya haritasında görüldüğü üzere sosyal girişimciliğin en yaygın olduğu coğrafya olarak Latin Amerika gelmekte ve Asya onu takip etmektedir. Üçüncü sırada kuzey Amerika yer alırken, Avrupa 15 adet örnekle dördüncü sıradadır. Bunları 10 örnekle Latin Amerika ve 2 örnekle de Avustralya takip etmektedir.

Ülkelerin GSMH'lerini temel alarak çizilen haritaya baktığımızda ise Dünyada üç bölgenin, ABD, Avrupa ve Japonya devasa şekilde büyümüşken, dünyanın geri kalanı ise küçülmüştür.

Şekil 2: Ekonomik Büyüklük Haritası (Kaynak: Dünya Bankasının (2009) yılında yayınladığı "Ekonomik Coğrafya")

Bu iki harita bir arada kullanılınca bize ne göstermektedir sorusunu sormak iki olgu arasındaki ilişki hakkında ipucu verebilir. Sosyal girişimcilik ile ekonomik coğrafya yaklaşımı arasındaki ilişki pozitif mi yoksa negatif midir? Dünya bankasının gösteriminde Ülkenin büyüklüğü orada üretilen GSMH oranını göstermektedir. Bu haritaya göre: ABD, Batı Avrupa ve Japonya dünya ekonomisine hâkimdirler ve şehirler, göçler ve ticaret geçen son iki yüzyılda gelişen ülkelerde ana katalizör olmuştur. Ancak, GSMH bazında ki gelişmişlik ile sosyal girişimcilik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu kesin ifade etmekte zorlanacak bir görselle karşı karşıya olduğumuzu ifade edebiliriz. Bu şekiller üzerinden kısa değerlendirme yeterli değildir. Kayıtlı olarak görülmeyen toplumsal yardımlaşma verileri ile daha belirgin bir ilişki kurmak mümkün olduğuna düşünmekteyiz. Türkiye'nin de içinde bulunduğu orta doğu coğrafyasında belirgin bir yardım mekanizmalarının olması ve ancak TheSchwab Foundation forSocialEntrepreneurship kapsamundatek bir sosyal girişimciliğinin rapor edilmiş olması bu veri ile ilgili katmanın derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır.

SONUÇ

Neden bazı ekonomiler diğerlerine göre daha zengindir? Bu soru temel sorunlardan bir tanesidir. Sosyal girişimcilik, üçüncü sektör olarak değerlendirilen bu alan varlığını toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında diğer sektörler olan kamu ve özel sektörün eksik bıraktığı alanlara yani bir noktada piyasa başarısızlığına borçludur. Bu çerçevede sürekli artan toplumsal ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilmesi için gerek duyulan köklü çözümler sosyal

girişimciliğin var olma sebebidir. Bu nedenle de sosyal girişimcilik ya da üçüncü sektör sürekli olarak gerek kavramsal gerekse uygulamada bir değişimi ve dönüşümü zorunlu kılmaktadır (Sarıkaya, 2010).

Bu çalışmada sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi görmek için Dünya Bankasının (2009) ekonomik coğrafya ile ilgili bir gösterimiyle The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (the voice of social innovation) tarafından "Outstanding Social Entrepreneurs" un örnekleri arasında bir ilişki kurmaya çalıştık. Bu iki görsellikten çıkardığımız sonuç ilişkinin pozitif olmadığı yönündedir. Neticede, sosyal girişimciliğin tanımının daha netleşmesi ve daha geniş bir veri tabanı ile bu ilişkinin incelenmesi gereklidir. Bu çalışma en azından böyle bir başlangıç yapması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Bulutay, T. (1995). "Yeni Büyüme Kuramları ve Büyüme, Kalkınma Konusunda Diğer Bazı Yaklaşımlar" DPT

Çağla ve Keyder, (2007). "Bugününün Türkiye'sinde Yoksulluk ve Sosyal Politika" Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması s.9-56.

Drucker, P. F. (2011). "Büyük Değişimler Çağında Yönetim", Optimist yayınları, yayın no: 185.

Fukuyama, F. (2005). "Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması", Çev.Ahmet Buğdaycı. Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, No: 370, İstanbul, 2005.

North, D.C. (1994). "Economic Performance Through Time" The American Economic Review, Vol. 84, No. 3. (Jun., 1994), pp. 359-368.

Porter, M. (2011). "Rekabet Üzerine" Marka Doğu Marmara Kalkınma Ajansı

Sabancı Vakfı Fark Yaratanlar Programı (2012) "Daha iyi yarınların peşinde koşanların çabalarına destek vererek "Fark Yaratanları Türkiye'ye tanıtıyoruz".

Sarıkaya, M. (2010). Üçüncü sektörde yönetsel ve kavramsal dönüşüm: sosyal kâr amaçlı örgütler] C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 1,

Sen, A. (1983). "Development: Which Way Now?" Economic Journal, 99, s. 745-762.

The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (the voice of social innovation) (2006) "Outstanding-Social Entrepreneurs"

The World Bank (2009) "Reshaping Economic Geography" World Development Report

Tüysüz, N. (2011). "Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması, T.C. Kalkınma Bakanlığı Planlama Uzmanlığı Tezi Yayın no: 2827.

